

LONICERA JAPONICA THUNB. - NOVA NATURALIZIRANA VRSTA SLOVENSKE FLORE

Nejc JOGAN

Oddelek za biologijo BF, SI-1000 Ljubljana, Večna pot 111, E-mail: nejc.jogan@uni-lj.si

Janja PLAZAR

Prade, SI-6000 Koper, Cesta XV/2

IZVLEČEK

Japonsko kosteničje (*Lonicera japonica* Thunb.) je azijska vrsta, ki se je razširila v zahodni Sloveniji in je po vsej verjetnosti k nam prišla iz severovzhodne Italije. V Sloveniji je bila odkrita šele pred nedavnim, očitno pa se tu širi že dlje in se je medtem že dodobra naturalizirala.

Ključne besede: *Lonicera japonica*, flora, razširjenost, Slovenija

UVOD

Kosteničje je razmeroma velik rod, razširjen po vsej severni polobli. Ima okoli 180 vrst, ki so večinoma listopadni grmi in ovijalke. Številne vrste imajo močno dišeče velike dvobočno somerne cvetove, ki jih oprahujejo veščci. Pri teh se cvetovi odprejo zvečer, takoj po dozoritvi prašnic, ki vodoravno mole iz venca in rabijo kot pristajališče. Vrat jih presega in ostane v tem položaju tudi po tem, ko prašnice ovenijo in odpadejo, cvetovi pa se obarvajo iz bele v rumenkasto (Mabberley, 1990). Nekaj takih vrst že od nekdanj sadijo tudi kot okras in jih tako iz njihove domovine razširjajo po vsem svetu. Ena takih je tudi japonsko kosteničje, ki so jo iz vzhodne Azije prenesli v vse zmerne predele, kjer pa se je ponekod naturalizirala in postala prav nadležna (npr. v Severni Ameriki; Gleason, 1968; Randall & Marinelli, 1996). Podobno se je zgodilo tudi v Evropi in tako jo Flora Europaea (Borowicz, 1976) navaja že za večino zahodnoevropskih držav, dodobra pa je naturalizirana tudi npr. v Grčiji (opažanja avtorjev).

Po tem sodeč je bilo le še vprašanje časa, kdaj bo ta vrsta zašla tudi v Slovenijo in kdaj jo bomo odkrili.

LONICERA JAPONICA THUNB.

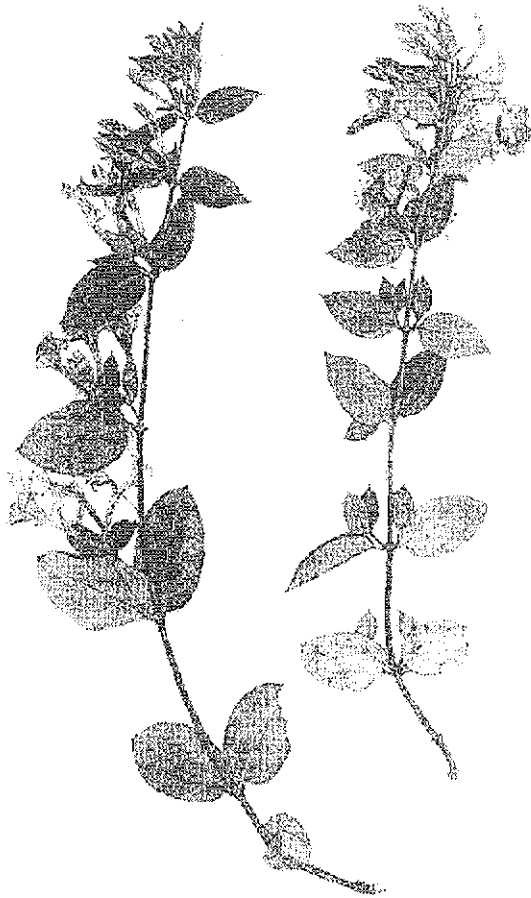
Japonsko kosteničje je z ovijajočim se stebлом in velikimi cvetovi na prvi pogled podobno kovačniku (*L.*

caprifolium), ki tudi uspeva na podobnih rastiščih. Zlahka pa ju razlikujemo po nezraslih, večinoma zimzelepih listih, štrleče dlakavem stebelu in prav tako dlakavih cvetovih, ki se paroma razvijejo na kratkem peclju v zalistju.

Ta vrsta kosteničja ima jajčaste, 2-5 x 3-9 cm velike, tope do koničaste liste s prisekanim do bolj ali manj srčastim dnom. Sprva so dlakavi, kasneje pa ogolijo ali so le še po spodnji strani rahlo dlakavi. V nasprotju z listno ploskvijo je pecelj vseskozi močno odlačen. Doljni stebelni listi so neredko krpati. Brakteje so po obliki podobne listom. Cvetovi, ki se razvijejo na ovršnih delih poganjkov, imajo 3-5 cm dolg belorožnat venec z ukrivljeno spodnjo ustno in so močnega, vendar prijetnega vonja. Po oploditvi se razvijejo v črne jagode. Pod zemljo ima japonsko kosteničje močno in razraslo koreniko, zaradi katere tudi poskusi izkoreninjanja navadno niso uspešni (Randall & Marinelli, 1996).

JAPONSKO KOSTENIČJE V SLOVENIJI IN SOSEŠČINI

Prvi podatki o podivjanem uspevanju japonskega kosteničja v Srednji Evropi segajo v začetek 20. stoletja, ko se je začelo subspontano širjenje v jugovzhodni Švici, v kantonu Tessin (Hegi, 1913-18). Ta kanton je še danes edino večje območje Švice, na katerem je vrsta naturalizirana (Lauber & Wagner, 1996). Prav tako se je že v začetku stoletja pojavila v severni Italiji (Pignatti,

Lonicera japonica P 1747
Slo.: Primorska, Vipavska dolina,
Volčja draga, log ob ribniku
Leg. N. Jogan, 16.6.1996
0048/3

Sl. 1: Herbarijski primerki *L. japonica* z enega od novo-odkritih nahajališč.

Fig. 1: Herbarium specimens of *L. japonica* collected in one of the recently discovered localities.

1983). kjer je danes v nam najbližji deželi Furlaniji-Juljski krajini prav tako naturalizirana (cf. Melzer & Bregant, 1991). Tako jo Poldini (1991) in Poldini & Vidali (1993, 1996) navajata že za 28 osnovnih polj, med drugim tudi vzdolž meje s Slovenijo od Škofij do predgorja Juljskih Alp. Najstarejše navedbe za Furlanijo pa izvirajo iz 1955. leta iz okolice Gorice (leg. C. Zirnich, Mezzena, 1986), torej prav s slovenske meje.

Za Hrvaško literatura te vrste sicer ne omenja, vendar nam je znano njeno podivjano uspevanje v Istri (2 km zahodno od Vabriga pri Taru, nad zalivom Sv. Marina; 0747/2. Leg. B. Trčak, 10.8.1996).

V Sloveniji je bilo v zadnjih letih odkritih kar nekaj nahajališč:

0047/1 Slo.: Primorska, Goriška Brda, Dobrovo, ob zidu graščine. Leg. N. Jogan, 24.9.1994 (avtorjev herbarij P1341)

0048/1 Slo.: Primorska, Vipavska dolina, Nova Gorica, Panovec, pogosto v podrasti kostanjevega gozda. Leg. N. Jogan, 5.4.1997 (avtorjev herbarij)

0048/3 Slo.: Primorska, Vipavska dolina, Volčja draga, log ob ribniku. Leg. N. Jogan, 16.6.1996 (avtorjev herbarij P 1747) Sl./Fig. 1

0147/2 Slo.: Primorska, Vipavska dolina, Miren, Orehovlje, grmovnato pobočje nad Vrtojbi. Leg. N. Jogan, 4. 1997 (avtorjev herbarij)

0147/2 Slo.: Primorska, Vipavska dolina, Bilje, grmovje pred vilo Bilje 6. Leg. N. Jogan, 4. 1997 (avtorjev herbarij)

0447/4 Slo.: Primorska, Istra, Izola, med grmovjem pri Delamarisu. Leg. N. Jogan, 6.7.1996 (avtorjev herbarij P 1679, 1682)

0448/2 Slo.: Primorska, Istra, Koper, med grmovjem na jugovzhodnem delu Škocjanskega zatoka. Leg. J. Plazar, 2.6.1996 (LJU)

0448/3 Slo.: Primorska, Istra, Koper, v živi meji med železniško postajo in mestom. Leg. N. Jogan, X. 1996 (avtorjev popis)

0448/3 Slo.: Primorska, Istra, Koper, zasuti del Škocjanskega zatoka, ob Kolodvorski cesti, v živi meji. Leg. J. Plazar, 13.3.1998 (avtorčin popis)

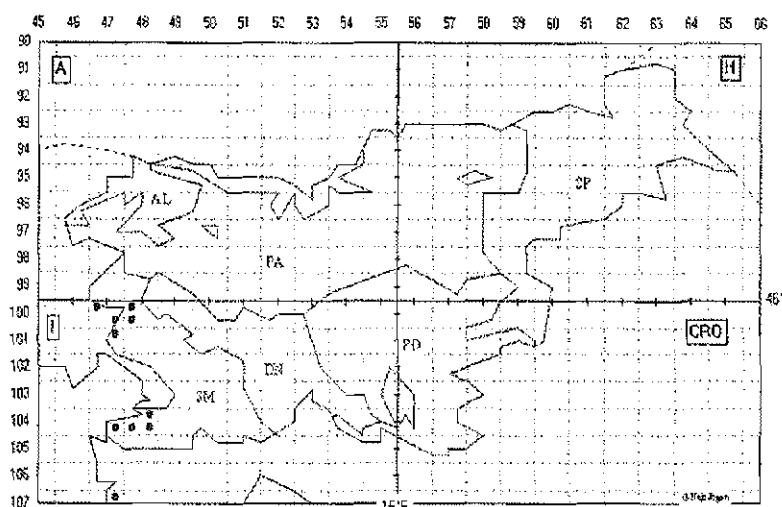
0448/4 Slo.: Primorska, Istra, Koper, pri naselju Bertoki, ob makadamski cesti, v plazeči obliki. Leg. J. Plazar, 18.1.1998 (avtorčin herbarij).

Po razpršenosti trenutno znanih nahajališč v slovenskem submediteranu lahko sodimo, da japonsko kosteniče tudi tu uspeva že dolgo. Če predpostavimo, da se je po vzhodnem delu Furlanije-Juljske krajine razširilo v 40 letih iz okolice Gorice (od koder so najstarejše navedbe o uspevanju), lahko domnevamo, da je širjenje potekalo tudi proti vzhodu, torej v Vipavsko dolino. S tem v zvezi je zelo sumljiv podatek o nadležnem "plezajočem plevelu" v parku na Rafutu (Golob-Klančič, 1973), ki naj bi ga poleg srobota in bršljana sestavljalo tudi "kosteliče". Na širšem območju Panovca, ki obsega tudi Rafut, je namreč japonsko kosteniče danes splošno razširjeno, pogostejše in tudi dosti bolj agresivno od kovačnika, ki bi utegnil biti drugi kandidat za "plezajoče kosteliče".

Trenutno je torej znana razširjenost japonskega kosteničja v nižinskih predelih submediterana Slovenije, zelo verjetno pa je, da se je razširilo že tudi navzgor ob Soči, proti vzhodu po Vipavski dolini in v Šavrinsko gričevje. Torej kaže biti na to vrsto pozoren.

Ekologija

Kratka označba ekoloških razmer na rastiščih nam kaže, da japonsko kosteniče uspeva večinoma na ruderalnih mestih. V okolici človekovih bivališč se tako vzpenja po ograjah in živih mejah, srečamo ga med grmovjem ali se, kadar ni druge opore, plazi. Na bolj

Lonicera japonica

Sl. 2: Trenutno znana razširjenost *Lonicera japonica* v Sloveniji in na Hrvaškem (zemljevid narejen s paketom KARARAS 2.0; Jogan, 1998).

Fig. 2: Actually known distribution of *Lonicera japonica* in Slovenia and Croatia (map made by KARARAS 2.0 package; Jogan, 1998).

naravnih rastiščih ga najdemo predvsem na svežih do vlažnih polsenčnih mestih, tako npr. na obvodnem grmovju ali v podrastu gozdov.

Tudi v severni Ameriki uspeva ta vrsta na najrazličnejših ruderalnih (ograje, žive meje, ob poteh) in zasenčenih mestih (robovi gozdov, gozdne jase), lahko pa tvori tudi redko podrast v gozdovih, ki se v primeru večje presvetljenosti hitro razrase v strnjeno grmovno plast (Randall & Marinelli, 1996). S preraščanjem grmovja in močnim zasenčenjem zadusi praktično vse, kar rase pod njo. Poskusi fizičnega iztrebljanja so se izkazali kot izrazito neuspešni (pospešili so razraščanje), tako da jo v Ameriki uničujejo s herbicidi, ki jih uporabljajo v začetku zime, ko avtohtone vrste mirujejo (*ibid.*).

SKLEPNE UGOTOVITVE IN DISKUSIJA

Japonsko kosteničje se je v Sloveniji očitno dodobra naturaliziralo in danes je razširjeno na območju Vipavske doline in Coriških Brd ter v obalnem predelu slovenske Istre. Po številnih najdbah lahko sklepamo, da se ta vrsta pri nas razširja že dlje in verjetno je bila k nam zanesena večkrat, najverjetneje iz že znanih bližnjih nahajališč v Furlaniji in na Tržaškem. Pri tem so gotovo sodelovale ptice, saj so vrste tega rodu endozoohorne (Randall & Marinelli, 1996; Düll & Kutzelnig, 1994).

Ko opazujemo vzorec razširjenosti japonskega kosteničja v Sloveniji, se zavemo pomembnega dejstva, da se je širjenje tega neofita začelo najverjetneje v Vipavski dolini. Če malo pobrsrkamo med drugimi neofitskimi vrstami slovenske flore, vidimo, da so tu začele svoj pohod tudi na primer *Artemisia verlotiorum*, *Sporobolus neglectus*,

Muhlenbergia vaginiflora, *Euphorbia prostrata* in *Ambrosia artemisiifolia* (ta hkrati tudi v Krški kotlini), k nam so tod prišle še npr. *Aegilops cylindrica*, *Acalypha virginica* in *Muhlenbergia schreberi*, ki so se sicer obdržale, a (še) ne razširile. Če k Vipavski dolini dodamo slovensko Istro, se krog skozi ta vrata prispelih neofitov razširi na *Senecio inaequidens*, *Cuscuta campestris*, *Fallopia aubertii* itd. Vidimo skratka, da je nižinski predel slovenskega submediterana zelo pomembna pot vstopa različnih neofitov in zato bi morali tem območjem in na njih pojavljajočim se adventivkam posvetiti več pozornosti. Tako se ne bi več dogajalo, da bi se tako opazna vrsta, kot je japonsko kosteničje, neopažena širila več desetletij, ali pa, da bi japonska medvečka (*Spiraea japonica* L.) uspela v približno enakem času popolnoma nadomestiti podrast v vlažnih dolinah Panovca, ne da bi kdorkoli postal na to pozoren (a to je že druga zgodba).

In še za konec. Kot je iz uvoda razvidno, je japonsko kosteničje azijska vrsta, ki ni naturalizirana le v Evropi, marveč tudi v severni Ameriki. Ko ugotovimo, da se podobno vedejo tudi številne druge neofitske vrste naše flore (npr. *Ailanthus altissima*, *Broussonetia papyrifera*, *Buddleja davidii*, *Spiraea japonica*, *Fallopia japonica*, cf. Randall & Marinelli, 1996), vidimo, da uspeh neofitov ni nujno (ali celo sploh ni) povezan z majhno pestrostjo lokalne flore in s tem z razmeroma nižjo konkurenčno sposobnostjo avtohtonih vrst. Nekateri avtorji celo domnevajo, da naj bi med ledenimi dobami zdesetkane flore ohranile le osvajanju novih območij najbolj prilagojene vrste, ki so potemtakem konkurenčno zelo močne (Cronk & Fuller, 1995). Očitno imajo nekatere vrste preprosto veliko sposobnost kolonizacije, ki se izrazi kjerkoli v us-

treznih klimatskih razmerah in pride do hitre naturalizacije. Za vrste, ki po naturalizaciji in širjenju povzročijo tudi bistvene spremembe ekosistemov, v katerih se razrašajo (npr. lokalno izumrtje konkurenčno manj uspešnih avtohtonih vrst), uporabljamo pojem "invazivne vr-

ste". In žal je ena pomembnih invazivnih vrst tudi japonsko kosteničje.

Invazivnim vrstam lahko, četudi pojma "plevel" biologi ne uporabljamo radi, upravičeno rečemo tudi "svetovni pleveli".

LONICERA JAPONICA THUNB. - NEW NATURALIZED PLANT SPECIES IN SLOVENIAN FLORA

Nejc JOGAN

Oddelek za biologijo BF, SI-1000 Ljubljana, Večna pot 111, E-mail: nejc.jogan@uni-lj.si

Janja PLAZAR

SI-6000 Koper, Prade, Cesta XV/2

SUMMARY

Lonicera japonica Thunb. is an Asian species similar to *L. caprifolium*, from which it can be easily distinguished by mostly evergreen, often lobed leaves and by hairy stem and flowers (Fig. 1).

L. japonica has been an invasive plant in N America and W Europe. Despite the fact that its colonization of Slovenia most probably began some decades ago, *L. japonica* has been discovered in Slovenia only recently. Its actually known distribution (Fig. 2) is linked to the planar part of the Submediterranean Slovenia, where it has become naturalized in several damp and shady or ruderal localities. In the future we can expect further spreading of this species along the rivers towards the continental Slovenia and also to Croatian Istria (where this species has been recorded only once, i.e. in the vicinity of Novigrad).

We can conclude that with the case of *L. japonica* the importance of the "western route" for the spreading of neophytes to Slovenia has been confirmed again, so in the future we must take care of potential neophytes appearing in this area.

We can see that several Asian neophytic species including *L. japonica* are not invasive only in Europe (where due to ice-ages floristic diversity is relatively low) but also in other temperate parts of the world where they have been brought to by man. So, despite the fact that the term "weed" is not a biological one, we can treat such species as "global weeds".

Key words: *Lonicera japonica*, flora, distribution, Slovenia

LITERATURA

- Borowicz, K., 1976:** *Lonicera*. In: Tutin, T. G. & al. (eds.), 1976: Flora Europaea 4. CUP, Cambridge, 46-48 pp.
- Cronk, Q. C. B. & J. L. Fuller, 1995:** Plant Invaders. Chapman & Hall, London, 242 pp.
- Düll, R & H. Kutzelnig, 1994:** Botanisch-oekologisches Exkursions- taschenbuch. Quele & Meyer Verlag, Heidelberg, 348 pp.
- Gleason, H. A., 1968:** The New Britton & Brown Illustrated Flora of the Northeastern United States and Adjacent Canada. Hafner Publishing Company, New York, 596 pp.
- Golob-Klančič, J., 1973:** Eksotični park na Rafutu pri Novi Gorici. Varstvo narave 7: 37-50.
- Hegi, G., 1913-18:** Illustrierte Flora von Mitteleuropa 6/1. Paul Parey, Hamburg, 544 pp.
- Jogan, N., 1998:** KARARAS 2.0 (paket klišejev za Kartiranje Razširjenosti Rastlin v Sloveniji).
- Lauber, K. & G. Wagner, 1996:** Flora Helvetica. Verlag Paul Haupt, Bern, 1616 pp.
- Mabberley, D. J., 1990:** The Plant-Book. Cambridge University Press, Cambridge, 707 pp.
- Melzer, H. & E. Bregant, 1991:** Beiträge zur Flora von Friaul-Julisch Venetien und angrenzender Gebiete von Venetien und Slowenien. Gortania, 13: 103-122.
- Mezzena, R., 1986:** L'erbario di Carlo Zinnich (Ziri). Atti Mus. Civ. Stor. Nat. Trieste, 38 (1): 1-519.
- Pignatti, S., 1982:** Flora d'Italia, "Edagricole", Bologna, 732 pp.
- Poldini, L., 1991:** Atlante corologico delle piante vascolari nel Friuli-Venezia Giulia, Udine, 900 pp.
- Poldini, L. & M. Vidali, 1993:** Addenda ed errata/corrige all "Atlante corologico delle piante vascolari nel Friuli-Venezia Giulia" (1991), 1. Gortania, 15: 109-134.
- Poldini, L. & M. Vidali, 1996:** Addenda ed errata/corrige all "Atlante corologico delle piante vascolari nel Friuli-Venezia Giulia" (1991), 3. Gortania, 18: 161-182.
- Randall, J. M. & J. Marinelli (eds.), 1996:** Invasive plants. Brooklin Botanic Garden 112 pp.